

Welbevinden (secundair onderwijs)

Inhoud

Inleiding.....	3
1 Gesprekken met leerlingen	4
1.1 Gesprekken met leerlingen zijn nodig	4
1.2 Hoe pak je een leerlingengesprek aan?	6
1.2.1 Het ene gesprek is het andere niet.....	6
1.2.2 De omstandigheden doen ertoe	6
1.3 Vier stappen in een leerlingengesprek	7
1.4 Meer lezen over leerlingengesprekken	7
2 Pesten	8
2.1 Wat is pesten?	8
2.1.1 Bij pesten is er altijd sprake van een ongelijke machtsverhouding	8
2.1.2 Pesten gebeurt bewust, met de bedoeling te kwetsen	9
2.1.3 Pesten is schadelend gedrag met zware gevolgen	9
2.1.4 Pesten gebeurt zichtbaar of achter de rug	9
2.1.5 Plagen.....	9
2.1.6 Conflict	9
2.1.7 Cyberpesten.....	10
2.2 Hoe zit pesten in elkaar?.....	11
2.2.1 Een zaak van meerdere leerlingen.....	11
2.2.2 Over het kind dat pest	12
2.2.3 Over het kind dat gepest wordt	13
2.3 Veilig melden mogelijk maken	13
2.4 Gevolgen van pesten en het herkennen van pesten.....	14
2.4.1 Pesten kan kinderen zeer sterk en blijvend beïnvloeden	14
2.4.2 Een kort overzicht van schadelijke gevolgen van pesten.....	14
2.4.3 Het herkennen van pesten	15
2.5 Ouders weten het vaak niet, leerkrachten nog minder. Vanwaar dit stilzwijgen?.....	15

2.6	Aanpak van pesten	15
2.7	Nuttige links	16
3	Schooluitval	16
3.1	Definitie	17
3.2	Vroegtijdig schoolverlaten in het Vlaamse onderwijs.....	17
3.3	Relatie spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten	17
3.4	Omgaan met vroegtijdig schoolverlaten	18
3.5	Naadloze flexibele trajecten (NAFT)	19
3.5.1	Inhoud van een NAFT	19
3.5.2	Doel van een NAFT	19
4	Veel voorkomende psychosociale problemen.....	20
4.1	Aandachts- en werkhoudingsproblemen en ADHD	20
4.2	Autisme (ASS) en problemen in de sociale communicatie en interactie	20
4.3	Faalangst	21
4.4	Gehechtheid	21
4.5	Moeilijk gedrag	21
4.6	Post-traumatische stressstoornis.....	21
4.7	Rouw	21
4.8	Schoolfobie.....	21
4.9	Stemmingsproblemen en depressieve stoornissen.....	21
4.10	Zelfmoord	22
4.11	Zelfverwonding	22
5	Bibliografie	22

Inleiding

“Op het kruispunt van onderwijs, Kerk en samenleving verwelkomt de [katholieke dialoogschool](#) gastvrij iedereen, van welke levensbeschouwelijke of religieuze achtergrond ook. Zonder uitzondering nodigt ze leerlingen (internen, cursisten, studenten), ouders, personeelsleden en bestuurders uit aan haar onderwijsproject mee te werken. Vanuit haar christelijke inspiratie wil ze ieder daartoe uitdagen, motiveren en kracht geven.”

Gezondheid is een toestand van een zo optimaal mogelijk lichamelijk, geestelijk en sociaal welbevinden (Wereldgezondheidsorganisatie, 1986). Het stelt leerlingen in staat hun capaciteiten te ontwikkelen en te gebruiken met een maximaal aantal vrijheidsgraden en keuzemogelijkheden. Uiteraard beïnvloeden de componenten elkaar. Gezondheid wordt daarom gezien als een holistisch begrip. Het gaat enerzijds om de mens in zijn geheel en anderzijds heeft het een invloed op alle aspecten van het dagelijks functioneren.

We onderschrijven deze brede definitie van gezondheid. In het decreet leerlingenbegeleiding worden de begeleidingsdomeinen preventieve gezondheidszorg en psychisch en sociaal functioneren echter apart opgenomen.

Conform het decreet leerlingenbegeleiding kiezen we ervoor om deze begeleidingsdomeinen in het vademecum apart te benoemen en te omschrijven. In de bouwsteen [Welbevinden](#) beperken we ons daarom tot de geestelijke en sociale component. De holistische visie op gezondheid en de beleidsmatige aanpak ervan, komt aan bod in de bouwsteen [Gezondheid](#).

In deze bouwsteen staan we stil bij volgende aspecten van welbevinden:

- leerlingengesprekken;
- pesten;
- schooluitval.

Daarnaast kunnen zich nog tal van andere psychosociale problemen voordoen. We gaan er in deze tekst niet dieper op in, maar verwijzen in punt 4 naar geschikte en inspirerende bronnen.

Het welbevinden van leerlingen wordt sterk bepaald door wat ze van huis uit meekrijgen. We verwijzen hiervoor naar de bouwsteen [Kwetsbaarheid en armoede](#).

Kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding moet onder meer het welbevinden van leerlingen verhogen (Decreet leerlingenbegeleiding). Het begeleidingsdomein psychisch en sociaal functioneren heeft tot doel het welbevinden van de leerling te bewaken, te beschermen en te bevorderen waardoor de leerling op een spontane en vitale manier tot leren kan komen en zich kan ontwikkelen tot een veerkrachtige volwassene. We kiezen in deze bouwsteen voor het begrip welbevinden, omdat dit concept in veel scholen meer ingeburgerd is dan psychisch en sociaal functioneren.

Welbevinden is het resultaat van de perceptie van de leerling op de dimensies tevredenheid, academisch zelfconcept, pedagogisch klimaat en participatie (Ludo De Lee & Ilse De Volder, 2009).

- Tevredenheid geeft aan hoe leerlingen zich voelen op school en in de klas.
- Het academisch zelfconcept legt de klemtoon op het beeld dat de leerlingen hebben over het eigen schoolse kunnen.
- Het pedagogisch klimaat geeft een beeld van de manier waarop leerlingen het klimaat in de school en in de klas percipiëren.
- Participatie geeft aan in welke mate en hoe leerlingen zich engageren op klas- en schoolniveau.

Tips

- Katholiek Onderwijs Vlaanderen ontwikkelde de GPS-tool (Groeien als Persoon in de Samenleving) voor leerlingen van 10 tot 14 jaar (grosso modo de derde graad basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs). De vragenlijst peilt naar hoe leerlingen zichzelf voelen op school, en hoe ze het schoolklimaat ervaren. De [GPS-tool](#) werd ontwikkeld op basis van de wegwijzers voor een inspirerend schoolklimaat in een katholieke dialoogschool. Deze tool is gratis en digitaal beschikbaar vanaf het schooljaar 2020-2021.
- Voor leerlingen vanaf het vierde leerjaar kan je [de vragenlijst](#) van de Vlaamse onderwijsinspectie gebruiken om na te gaan hoe het met het welbevinden van je leerlingen gesteld is. Je kan daarvoor een [mail](#) sturen naar de onderwijsinspectie. Vermeld in de aanvraag in ieder geval het schoolnummer (administratief nummer).

Als onderwijsprofessional in het katholiek onderwijs vind je het vanzelfsprekend om mee te werken aan een leeromgeving waarin iedere lerende optimaal tot leren, leven en werken komt ([Engagementsverklaring van het katholiek onderwijs. Samenwerken aan katholieke dialoogscholen](#)). Als je in je klas en op school werk wil maken van welbevinden begin je daar echter niet zomaar aan. Eerst zal je samen met je collega's een visie ontwikkelen op welbevinden. Je vindt hiervoor inspiratie in het fundament [Verbindend schoolklimaat](#).

Vooraleer we een aantal aspecten van welbevinden toelichten, bieden we je handvatten aan om met je leerlingen in gesprek te gaan. In gesprek kunnen gaan met leerlingen is essentieel om hun welbevinden te bevorderen.

Reflectie- vragen

- Welke visie heeft de school op het welbevinden van leerlingen?
- Welke concrete acties doen we om het schoolklimaat en het welbevinden van leerlingen en personeel te versterken?
- Op welke manier worden leerlingen betrokken bij het beleid rond welbevinden?
Op welke manier de ouders?
- Hoe evalueren we het welbevinden van leerlingen en ouders?
- Wat doen we met de resultaten van die evaluatie?

1 Gesprekken met leerlingen

Je communiceert de hele dag door met je leerlingen. Een groot deel van die communicatie gebeurt spontaan en ook non-verbaal tijdens het onthaalmoment, bij leeractiviteiten, tijdens pauzes, in kringgesprekken, occasioneel tussendoor, individueel of in een groep of een deelgroep. Je voorleefgedrag, je houding, je mimiek, je intonatie ... vormen de communicatiebarometer tussen jou en je leerlingen.

1.1 Gesprekken met leerlingen zijn nodig

Leerlingen die zich goed in hun vel voelen presteren gemiddeld beter op school (Colpin, 2018). Omgekeerd zullen sociaal-emotionele problemen het leren bemoeilijken. Dat wil niet zeggen dat

het versterken van het welbevinden alleen gericht is op het verbeteren van (cognitieve) leerprestaties. Je streeft naar een optimale ontwikkeling van elke leerling.

Werken aan welbevinden kan je terugvinden in de doelen van het [Gemeenschappelijk funderend leerplan](#).

Voorbeelden

- GFL 5: De leerlingen laten zien dat ze belang hechten aan respect en zorgzaamheid in een relatie.
- GFL 7: De leerlingen komen op tegen pesten en uitsluiten.

Je kan het sociaal-emotioneel leren van leerlingen stimuleren. Zeker bij maatschappelijk kwetsbare leerlingen (zie bouwsteen [Kwetsbaarheid en armoede](#)) is dat van belang om de schoolse prestaties te bevorderen. Je kan hen onder meer leren zichzelf beter te reguleren, vriendelijk en respectvol om te gaan met anderen en hen emoties leren herkennen en aanvaarden. Je kan dat integreren in activiteiten en lessen. Je kan zelf model staan door positief met je leerlingen om te gaan en onder meer in te zetten op een verbindende houding en verbindende communicatie (zie fundament [Verbindend schoolklimaat](#)).

In een verbindend schoolklimaat ga je niet alleen in je dagelijkse praktijk gesprekken aan met leerlingen, maar zet je deze gesprekken ook in om te werken aan relationele of sociale verbondenheid (zie fundament [Verbindend schoolklimaat](#)). Het helpt leerlingen om je te vertrouwen en vermindert de schrik om fouten te maken of vragen te stellen. Door leerlingen de kans te geven ook met elkaar te praten stimuleer je een positief klasklimaat. Dat kan bijvoorbeeld door met proactieve cirkels te werken (Ligand, 2014). Meer informatie hierover vind je in het fundament [Verbindend schoolklimaat](#).

Dat vraagt dat je waarachtige belangstelling toont in hun leefwereld. Het loont de moeite hier tijd en energie voor vrij te maken. Natuurlijk hangt het niet alleen van jezelf af. Zeker in het secundair onderwijs beïnvloeden vriendschappen met leeftijdsgenoten sterk de motivatie en leerprestaties. Maar zelfs dan blijft de leraar-leerlingenrelatie een rol spelen.

Praten met je leerlingen is investeren in een goede pedagogische relatie. Hoe beter de relatie met je leerlingen, hoe groter de kans dat ze de boodschap die je wil overbrengen correct oppikken.

Een goed gesprek start bij de overtuiging dat elke leerling zo goed doet als hij kan. Je legt de focus op wat een leerling nodig heeft om iets beter te kunnen of zich beter te voelen. Praten met leerlingen betekent ook dat je naar hun mening vraagt, naar hen luistert en hun opvattingen en gevoelens ernstig neemt. Je praat met leerlingen vanuit belangstelling, met geduld, warmte, inlevingsvermogen, begrip en respect.

“De attitude van de onderwijsprofessional heeft een enorme impact op de kwaliteit van leerlingengesprekken. De vereiste basishouding is te kenmerken als open, eerlijk en nieuwsgierig zonder oordelen, meningen en aannames.”

Pameijer et al., 2018, p. 109

Het effect van leerlingengesprekken is zo gunstig, dat het de moeite loont om niet alleen informele, maar ook formele leerlingengesprekken te organiseren.

1.2 Hoe pak je een leerlingengesprek aan?

Leraren deïnen soms wat terug voor leerlingengesprekken, terwijl dat niet hoeft. Het belangrijkste is om met de leerling te praten, en niet over of tegen hen. Als je op een kwaliteitsvolle manier met leerlingen praat, versterk je de relatie met je leerlingen en help je hen om zich goed te kunnen voelen.

1.2.1 *Het ene gesprek is het andere niet*

In dit deel gaan we in op gesprekken die focussen op hoe het met de leerling gaat, hoe hij zich voelt, wat hij van een bepaalde situatie vindt, hoe hij erover denkt. Soms hebben leerlingen nood aan een vertrouwelijk gesprek. Een voorval, een algemeen minder goed voelen, persoonlijke zorgen of een bepaalde problematiek thuis of op school kunnen wegen op leerlingen.

Verduidelijk aan welke regels in verband met geheimhouding je moet houden. Je hebt ambtsgeheim, maar geen beroepsgeheim.

- [Leerlingenbegeleiding in de secundaire school - communiceren over privacygevoelige informatie](#)
- [Enkele deontologische en juridische aspecten van leerlingenbegeleiding in het gewoon secundair onderwijs](#)
- [Ambtsgeheim en beroepsgeheim in onderwijs](#) (onderwijs.vlaanderen.be)

Geef leerlingen inspraak als je het wenselijk vindt om een externe deskundige (bijvoorbeeld CLB-medewerker) in te schakelen. Vanaf 12 jaar hebben leerlingen het recht om hiermee in te stemmen. Zie ook bouwsteen [Kinderrechten](#).

Formele gesprekken waarbij vooral het leer- en ontwikkelingsproces van leerlingen ter sprake komt noemt men ook wel leerlingencontacten. Dat helpt leerlingen om een genuanceerd positief zelfbeeld op te bouwen. Vaak verlopen deze geplande gesprekken aan de hand van een portfolio of rapport. De leerling krijgt feedback. Je spreekt eventueel acties af waar je samen aan zult werken.

1.2.2 *De omstandigheden doen ertoe*

De kans op een goed gesprek neemt toe naarmate je zorgt voor:

- een rustige plek met privacy (je wordt niet gestoord, er zijn geen 'luistervinken');
- een ontspannen setting. Bijvoorbeeld niet recht tegenover elkaar;
- voldoende tijd (ook om na het gesprek tot rust te komen), een geduldige luisterhouding;
- een open houding (zowel non-verbaal als verbaal). Weet dat oogcontact verbinding kan betekenen, maar dat sommige leerlingen dat als te indringend ervaren;
- specifieke en concrete voorbeelden;
- oprechte nieuwsgierigheid; waardeer de leerling en wees benieuwd naar wat hij te zeggen heeft;
- een bezigheid terwijl je praat (bijvoorbeeld door een gesprek te doen tijdens een wandeling);
- ruimte voor gevoelens en behoeften;
- het tonen van belangstelling voor de argumenten die de leerling aandraagt als hij een andere mening heeft. Dat helpt de leerling om te denken.

1.3 Vier stappen in een leerlingengesprek

Een [leerlingengesprek](#) bestaat uit vier stappen (Delfos, 2010):

- voorbereiding;
- introductie;
- kern en afronding.

De **voorbereiding** betreft zowel de mentale (een warme en respectvolle houding aannemen) als de praktische voorbereiding (zoals zorgen voor een rustige, ongestoorde ruimte).

Bezorg de leerling vooraf volgende informatie:

- doel van het gesprek;
- de plaats;
- de timing;
- de aard van het gesprek (anders dan bij een toets- of strafgesprek zijn bijvoorbeeld alle antwoorden goed).

Tijdens de introductie:

- heet je de leerling welkom (positieve start);
- verduidelijk je je rol;
- stem je de leerling op zijn gemak.

De **kern** van het gesprek kan als volgt verlopen:

- vertel bondig wat je wilt bespreken;
- vraag aan de leerling hoe hij het ziet. Bedenk eventueel vooraf een startvraag, een aanzet voor het gesprek. Zoek het niet te ver (zoals ‘vertel eens over...’).
- luister, vat samen en vraag door;
- geef de leerling voldoende tijd om na te denken;
- stel enkelvoudige vragen;
- maak aantekeningen en vertel waarom je dat doet;
- help de leerling om grip te krijgen op het onderwerp door hem bijvoorbeeld een situatie te laten tekenen, schema’s te gebruiken, schaalvragen, een gedragslijn, ...

Tips

Tips voor **afronding** van het gesprek:

- kondig het einde van het gesprek aan;
 - vat de gemaakte afspraken samen (wie doet wat, hoe, wanneer ...);
 - zorg ervoor dat de leerling het gesprek met een positief gevoel afsluit.
-

“De vraag is niet of leerlingen een mening hebben of over informatie beschikken, maar hoe we met leerlingen kunnen communiceren om die mening te weten te komen, of de informatie te verkrijgen.”

Martine Delfos

1.4 Meer lezen over leerlingengesprekken

In Pameijer et al. (2018) vind je een uitstekend overzicht van hoe je leerlingengesprekken kwaliteitsvol in de praktijk realiseert. Pameijer gaat dieper in op mogelijk moeilijke situaties.

Voorbeelden

- praten met verlegen, gespannen, onzekere of faalangstige leerlingen;
- praten met leerlingen die zich moeilijk kunnen uiten met taal;
- praten met leerlingen die sociaal wenselijke antwoorden geven;
- praten met leerlingen die geen doel kunnen formuleren;
- praten met leerlingen die je iets vertellen dat je niet mag doorvertellen.

- Hier vind je een [gespreksleidraad leerlingengesprek](#) en een praatkaart leerlingengesprek.

Reflectie- vragen

- Welke gesprekken met leerlingen organiseren we op school?
- Hoe pakken we het voeren van leerlingengesprekken aan?
- Op welke manier hebben leerlingen inspraak in het voeren van leerlingengesprekken?
- Op welk tijdstip organiseren we formele leerlingengesprekken/kindcontacten?
- Welke ondersteuning hebben we nog nodig om leerlingengesprekken op een kwaliteitsvolle manier te voeren?
- Hoe weten we of leerlingengesprekken een effect hebben?

2 Pesten

“Vanuit de katholieke traditie en het voorbeeld van Jezus Christus is liefde het richtsnoer voor opvoeden. De liefde voor de leerlingen verbindt alle onderwijzers met elkaar en maakt voor vele leerlingen het verschil, in hun leerproces en in hun persoonlijke ontwikkeling. Die liefde is niet selectief, zij richt zich in het bijzonder op wie buiten de maatschappelijke ‘norm’ valt. Als je met je school bewust kiest om vanuit die visie verantwoordelijkheid op te nemen voor alle leerlingen in al hun diversiteit, onderschrijf je het project van de katholieke dialogeschool.”

[Uitgangspunten: de grond waarop we bouwen.](#)

2.1 Wat is pesten?

We baseerden ons voor deze tekst onder meer op de brochure 'Pesten aanpakken. Wat kunnen ouders doen?', een gezamenlijk werk van de drie ouderkoepels: VCOV, GO! ouders en KOOGO. Je kan de brochure downloaden via hun website.

Lees dit deel samen met de mededeling [Pesten, cyberpesten en steaming van leerlingen door leerlingen: preventie en aanpak.](#)

2.1.1 Bij pesten is er altijd sprake van een **ongelijke machtsverhouding**

Leerlingen die pesten zijn altijd sterker of worden als sterker gezien dan leerlingen die gepest worden. Leerlingen die gepest worden of omstaander zijn, leren schrik te hebben voor de macht van diegenen die pesten. Leerlingen die pesten vertrouwen er sterk op dat niemand iets verder

vertelt over de situatie. Ze hebben de omstaanders nodig om hen aan te moedigen, toe te kijken en verder niets te doen.

2.1.2 *Pesten gebeurt bewust, met de bedoeling te kwetsen*

Diegene die gepest wordt voelt zich rot (pijn, angst ...); diegene die pest haalt plezier uit de gevolgen voor diegene die gepest wordt.

2.1.3 *Pesten is schadend gedrag met zware gevolgen*

Voorbeelden

- *lichamelijk: slaan, duwen ...*
- *verbaal: uitlachen, schelden, seksistische, racistische uitspraken of opmerkingen ...*
- *materieel: stelen, spullen beschadigen, steaming ...*
- *seksueel: ongewenste uitspraken of opmerkingen, geruchten, aanrakingen, aanranding ...*
- *sociaal en relationeel: uitsluiten (geen aandacht krijgen, genegeerd worden ...), lastigvallen (stalken), roddelen, geruchten verspreiden ...*

2.1.4 *Pesten gebeurt zichtbaar of achter de rug*

Daardoor is het niet altijd gemakkelijk vast te stellen. Pesten kan op veel *verschillende plaatsen* gebeuren: in de gangen, klaslokalen, op de speelplaats, in de bibliotheek, de turnzaal, tijdens feesten en schooluitstappen, onderweg naar school, maar ook via gsm of internet. Pesten met elektronische middelen is cyberpesten (zie verder).

Pesten kan eenmalig zijn, maar vaak gebeurt het **systematisch, over een kortere of langere periode**.

Het pesten keert meestal terug en wordt erger naarmate het blijft duren. Er is sprake van een open of verborgen dreiging van nog meer pesterijen.

Leerlingen die pesten kiezen **vaak dezelfde leerling** om te pesten.

De leerling die pest doet dat **alleen of in groep**. Het heeft een sociale functie.

De leerling die gepest wordt geraakt **geïsoleerd**.

De leerling die gepest wordt **herstelt moeilijk** van het pesten.

2.1.5 *Plagen*

Bij plagen zijn er gelijke machtsverhoudingen. Het is eerder onschuldig gedrag met weinig nadelige gevolgen. De plagerijen zijn gericht op wisselende leerlingen. Het gaat meestal niet over een groep tegen één leerling (wel 1 tegen 1). De geplaagde leerling blijft in groep en kan het voorval snel vergeten.

2.1.6 *Conflict*

Conflicten draaien om **onienigheid of meningsverschillen** tussen leerlingen die in een **gelijke machtspositie** zitten. In een conflict zijn er **twee kanten aan het verhaal**, beide partijen kunnen de situatie beïnvloeden. De emoties kunnen hoog oplopen, een slecht aangepakt conflict kan zelfs leiden tot geweld.

Conflicten zijn vervelend maar komen regelmatig voor in het dagelijks leven. Het is bovendien nuttig voor leerlingen om te leren ruzie maken en conflicten op te lossen. Het is goed om leerlingen te leren omgaan met kritiek en hun ideeën goed te verwoorden. Dat is de basis voor goede relaties, een fijne schoolsfeer en een gezonde samenleving. Als een conflict goed wordt aangepakt volgt meestal verzoening. Het betekent dus niet automatisch het einde van de vriendschap.

PESTEN	PLAGEN	CONFLICT
<ul style="list-style-type: none"> • Ongelijke machtsverhouding • Bewust, met de bedoeling te kwetsen • Zware gevolgen, schadend gedrag • Zichtbaar of achter de rug • Systematisch, korte of langere periode • Vaak dezelfde leerling die gepest wordt • Alleen of in groep; sociale functie • Isolatie van leerling die gepest wordt • Moeilijk herstel 	<ul style="list-style-type: none"> • Gelijke machtsverhouding • Onschuldig • Weinig nadelige gevolgen • Wisselend slachtoffer • 1 tegen 1 • Geplaagde blijft in groep • Vlug vergeten 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen verstoord evenwicht • Meninge worden op hevige en emotionele wijze uitgelegd • Meestal verzoening • Niet automatisch het einde van de vriendschap

Waarom is het belangrijk een onderscheid te kunnen maken tussen plagen, conflict of pesten?

Een conflict kan worden opgelost via ‘conflictoplossing’ en vaardigheidstraining, terwijl een pestsituatie om een andere aanpak vraagt. Een pestsituatie aanpakken met conflictoplossingen kan schadelijke gevolgen hebben voor wie met pesten geconfronteerd wordt. Het kan voor een leerling beangstigend zijn om te moeten ‘samen zitten’ met de persoon door wie hij gepest wordt, om de ‘problemen uit te praten’. De leerling zal zich onveilig voelen en bang zijn. Mogelijk vreest de leerling dat een gesprek de situatie alleen maar erger zal maken. Door te vragen de problemen uit te praten, wordt ook de indruk gewekt dat beide partijen een eigen versie hebben en beiden schuld treffen. Door pesten als een conflict te benaderen kan de schade dus nog vergroten.

2.1.7 Cyberpesten

Pesten met elektronische middelen is **cyberpesten**. Het kan gaan om:

- een webpagina of blog maken waarbij de maker doet alsof hij iemand anders is;
- iemand anders laten doorgaan voor de maker van foto’s en filmpjes of de schrijver van berichten op internet;
- dingen elektronisch doorgeven aan één of meer personen of op een website zetten die toegankelijk is voor één of meer personen;
- geruchten, kwetsende foto’s, ideeën en commentaar verspreiden via gsm, sms, sociale media en websites;
- ...

Wie cyberpeest doet dat vaker anoniem. De rem om te cyberpesten is kleiner. Het is laagdrempelig. Vaak gebeurt het zonder getuigen. Er speelt een ‘cockpit-effect’ mee: degene die pest ziet de gevolgen van zijn daden niet. Bij cyberpesten is het moeilijker om te nuanceren, zowel voor degene die pest, als degene die gepest wordt. Cyberpesten gebeurt potentieel voor een groot publiek. Het

blijft vaak op het internet staan en kan zelfs snel verspreiden (sneeuwbaaleffect). Degene dit gecyberpest wordt voelt zich nergens meer veilig en ervaart het pesten als onvoorspelbaar.

Cyberpesten gebeurt meestal buiten de school, buiten de schooluren. Soms zijn er ook leerlingen van andere scholen bij betrokken. Tot hoever reikt het engagement of de verantwoordelijkheid van de school om hierin op te treden? Meestal ligt cyberpesten in het verlengde van wat op school gebeurt. Als katholieke school kies je ervoor om naar het voorbeeld van Jezus Christus alle leerlingen met elkaar te verbinden. Voor leerlingen die het slachtoffer worden van cyberpesten ben jij en je school vaak nog de enige hoop om het pesten te stoppen.

Meer lezen over cyberpesten:

- Mededeling [Pesten, cyberpesten en steaming van leerlingen door leerlingen: preventie en aanpak](#)
 - Websites:
 - www.cyberpesten.be
 - [Clicksafe: veilig internetten](#)
 - mediawijs.be/dossiers/dossier-cyberpesten/hoe-groot-cyberpestprobleem
-

2.2 Hoe zit pesten in elkaar?

2.2.1 Een zaak van meerdere leerlingen

Waar gepest wordt zijn altijd meerdere leerlingen betrokken, die elk een rol hebben:

- de leerling die pest;
- de leerling die gepest wordt;
- de assistent van de leerling die pest;
- de passieve versterker;
- de verdediger of bondgenoot van de leerling die gepest wordt;
- de mogelijke verdediger of bondgenoot;
- de onverschillige toeschouwer;
- de buitenstaander;
- diegenen die getuige zijn van pesten.

De grootste groep leerlingen wordt niet gepest en pest niet zelf, maar is wel getuige van pesten. Studies van COPA (Canada) wijzen uit dat er in 85 % van de peestsituaties omstaanders zijn. Helaas kijkt 75 % van de kinderen alleen maar toe. Ze doen weinig of niets om het pesten te stoppen. Soms zetten ze zelfs aan tot pesten en worden ze daardoor medeplichtig.

Ook omstaanders ondervinden negatieve gevolgen van peestsituaties. Soms identificeren ze zich met de leerling die pest en geven de leerling die gepest wordt de schuld. Dat is een bekend verschijnsel waarnaar nogal eens verwezen wordt met de Engelse uitdrukking 'blaming the victim'. Omstaanders zijn soms zelf bang van diegenen die pesten, wellicht uit schrik om zelf gepest te worden. Ze durven vaak niet tussenbeide te komen of hulp te zoeken, bijvoorbeeld uit angst om als klikspaan te worden aanzien. Soms verwijten ze het zichzelf omdat ze niet proberen of er niet in slagen om op te komen voor hun leeftijdsgenootjes die gepest worden.

Vaak is het net deze groep die de sleutel tot verandering in de hand heeft. Het blijft echter een feit dat reageren op pestgedrag onder leeftijdsgenoten moeilijk is omdat de plaats in de groep zo cruciaal is.

Meer lezen over hoe pesten in elkaar zit?

Zie mededeling [Pesten, cyberpesten en steaming van leerlingen door leerlingen: preventie en aanpak](#).

2.2.2 Over het kind dat pest

Vaak zie je dat leerlingen die pesten gemiddeld genomen:

- minder medeleven en respect tonen voor de leerling die gepest wordt;
- zich niet schuldig voelen (leggen de schuld bij de leerling die gepest wordt);
- het eigen gedrag goedpraten of minimaliseren;
- onzeker zijn;
- soms niet goed weten hoe op een goede manier contact te leggen. Ze verbergen hun onzekerheid door stoer te doen (populariteit afdwingen);
- moeite hebben met grenzen respecteren;
- zelf problemen hebben die ze afreageren;
- zich vervelen;
- even verstandig zijn;
- minder volgzaam zijn;
- vaker straf krijgen;
- zich afzetten;
- zich niet aan afspraken houden;
- problemen hebben met het interpreteren van lichaamstaal;
- gesloten zijn (waardoor soms agressief);
- moeite hebben met kritiek.

Waarom gaat een leerling pesten?

- uit verveling of frustratie;
- omdat hij iemand niet kan luchten;
- om te bewijzen de sterkste te zijn;
- om macht te ervaren;
- om bijval te verwerven van andere leerlingen;
- om status te verwerven;
- om materiële zaken of geld te verwerven;
- omdat er een gebrek is aan supervisie;
- omdat ze sociale vaardigheden missen.

2.2.3 Over het kind dat gepest wordt

- Wat vind je van deze uitspraak: “Wie gepest wordt, vraagt daar vaak ook zelf om?”
Leerlingen die pesten, manipuleren. Leerlingen die gepest worden geraken verstrikt in een web van insinuaties, ongegronde verwijten, spot, leugens ...
Wat de leerling die gepest wordt onderneemt om de pesterijen te stoppen doet er niet toe. Het is de leerling die pest en zijn omgeving die beslist of het pesten doorgaat of stopt.
- Wat vind je van deze uitspraak: “Het zijn meestal typetjes die gepest worden, om hun uiterlijk of omdat ze zich zo eigenaardig gedragen.”
Wie een accent heeft of een donkere huid, wordt vaker gepest op school. Waar 'slechts' 8,6 % van de scholieren zonder migratieachtergrond aangeeft dat ze hier het afgelopen jaar slachtoffer van werden, is dat bij degenen met migratieachtergrond 13,3 %. In witte concentratiescholen ligt dat laatste cijfer nog hoger: 15 %. (Het Laatste Nieuws - 10 juli 2018).

Leerlingen die pesten kiezen een ‘gemakkelijk’ slachtoffer: iemand die verlegen is, moeilijk contacten legt of andere hobby’s heeft dan de meeste andere leerlingen.

Een leerling die pest vindt bepaalde kenmerken van anderen een reden om te pesten. Bijvoorbeeld een manier van spreken of houding, slechte of net te goede schoolresultaten, seksuele voorkeur (zoals holebi zijn), etnische afkomst, socio-economische factoren, de vriendenkring, een uitzonderlijke intellectuele of lichamelijke eigenschap, het voorkomen of de kledij. Leerlingen die pesten grijpen dus bepaalde kenmerken van anderen aan om te kunnen viseren en pesten.

Er is echter geen algemene lijn of gemeenschappelijk kenmerk te vinden van leerlingen die gepest worden. Leerlingen die pesten doen dat gewoon om macht over iemand te krijgen. Ze pakken die enkeling of groep aan die ze denken gemakkelijk te kunnen overheersen.

De ‘reden’ voor de keuze van een doelwit ligt enkel en alleen bij de persoon die pest. Wie gepest wordt is daar dus nooit verantwoordelijk voor. Geen enkel kenmerk van een kind verantwoordt het pesten.

Conclusies:

- geen enkele reden rechtvaardigt pestgedrag;
- leerlingen die pesten zijn altijd verantwoordelijk voor hun gedrag en pesten kan op geen enkele manier worden gerechtvaardigd;
- de leerling die wordt gepest, draagt nooit enige schuld. Niemand verdient het om te worden gepest.

2.3 Veilig melden mogelijk maken

Een van de grootste struikelblokken om het pesten en andere vormen van geweld te stoppen is de geheimhouding die er meestal bij hoort. Diegenen die pesten dwingen diegene die ze pesten en de mogelijke getuigen vaak tot geheimhouding. Soms wordt uitdrukkelijk met wraak bedreigd, soms is

die dreiging niet uitgesproken maar voelen leerlingen het toch zo aan. Zo kan het pesten steeds dieper wortelen in een voedingsbodem van angst, schaamte en schuldgevoel.

Dat is een van de hoofdredenen waarom leerlingen die gepest worden of getuige zijn van pesten zelden iemand zullen aanspreken. Het is daarom zo belangrijk dat leerlingen weten dat ze in alle veiligheid over problemen kunnen praten met hun leraren, leeftijdsgenoten, ouders, ...

Toon dus zeker erkenning en waardering voor het risico dat leerlingen nemen als ze wel een pestprobleem aankaarten. Zie § 2 over hoe je met leerlingen in gesprek gaat.

Leer leerlingen het verschil tussen klikken en melden. Leerlingen worden door leeftijdsgenoten en soms door volwassenen ontmoedigd om te praten. De vrees leeft sterk om bestempeld te worden als 'verklikker'. Het is belangrijk dat leerlingen het verschil leren kennen tussen klikken en melden. Klikken is dingen over iemand vertellen om die persoon in moeilijkheden te brengen. Melden is hulp zoeken wanneer jij of iemand die je kent gekwetst wordt of zich onveilig voelt.

2.4 Gevolgen van pesten en het herkennen van pesten

Reflectie- vragen

- Wat vind je van deze uitspraak: “Pesten gaat vanzelf over.”
- Wat vind je van deze uitspraak: “Van pesterijen word je hard.”

2.4.1 *Pesten kan kinderen zeer sterk en blijvend beïnvloeden*

Zowel de leerling die gepest wordt, de leerlingen die getuige zijn van pestgedrag als diegenen die pesten kunnen blijvende schade oplopen. Er kunnen gezondheidsproblemen optreden en moeilijkheden op sociaal en emotioneel vlak, zowel op korte als langere termijn.

2.4.2 *Een kort overzicht van schadelijke gevolgen van pesten*

Schoolgebonden effecten:

- leer- en werkprestaties gaan achteruit;
- spijbelen, te laat komen, afwezigheden;
- leerproblemen;
- schoolnormoverschrijdend gedrag (toename van geweld, druggebruik, pesten ...).

Impact op fysieke en mentale gezondheid:

- psychosomatische klachten;
- psychische en sociaal-emotionele problemen:
 - depressieve gevoelens;
 - suïcidale gedachten en suïcidaal gedrag;
 - zelfverwonding;
 - eetstoornissen;
 - dwangmatig gedrag;
 - enerzijds overprikkelbaar en over-angstig (PTSS) en anderzijds stil/afwezig/dagdromen;
 - onzekerheid - faalangst - fobieën;

- gebrek aan zelfvertrouwen

2.4.3 Het herkennen van pesten

Hieronder sommen we een aantal gedragingen op die kunnen wijzen op een peestsituatie:

- leerling is vaak afwezig;
- mag niet meedoen bij spelletjes of activiteiten of wordt als laatste gekozen;
- blijft dicht bij de leraar tijdens pauzes;
- schoolprestaties gaan achteruit;
- ziet er ongelukkig, gestrest, depressief uit;
- vermijdt de speelplaats; klaagt over buikpijn, hoofdpijn;
- heeft misschien niet één goede vriend;
- zijn bezittingen worden afgenomen of verstoep;
- wordt uitgelachen, onvriendelijk benaderd;
- leerling gaat niet graag naar school;
- spijbelen;
- te laat komen; zelfverwonding;
- gaat niet mee op schooluitstappen.

2.5 Ouders weten het vaak niet, leerkrachten nog minder. Vanwaar dit stilzwijgen?

Je kan met je leerlingen een reportage van TV Klasse bekijken: [De impact van pesten op Tuur](#) (2:23-3:15). Je kan met je leerlingen bespreken hoe het fragment bij hen overkomt? Welk pestbeleid willen zij op school?

Leerlingen laten na om het pesten te melden om volgende redenen:

- angst voor escalatie en revanche;
- zelfbeschuldiging - schaamte;
- overmacht van de pestkoppen;
- machteloosheid;
- bescherming ouder(s);
- argwaan voor reacties volwassenen;
- groepsdruk;
- eigen ouderschap;
- ...

2.6 Aanpak van pesten

De aanpak van pesten lees je in volgende mededelingen:

- [Pesten, cyberpesten en steaming van leerlingen door leerlingen: preventie en aanpak.](#)
- [Herstelgericht werken in een verbindend schoolklimaat](#)

2.7 Nuttige links

- voor een [anoniem chatgesprek](#) met een CLB-medewerker (clbchat.be);
- [www.zelfmoord1813.be](#);
- [Awel](#) luistert naar kinderen en jongeren;
- [www.tele-onthaal.be](#);
- [www.pestweb.nl](#) (hier kunnen leerlingen hun verhaal kwijt en krijgen ze tips en advies);
- [pestgedrag op het werk](#);
- [www.kieskleurtegenpesten.be](#);
- [www.herstelrechtinhetonderwijs.nl](#);
- [Verbindend schoolklimaat](#) (onderwijs.vlaanderen.be);
- [www.kivaschool.be](#) (KiVa is het wetenschappelijke antipestprogramma uit Finland);
- [Goede praktijken](#) (www.tumult.be);
- [www.cavaria.be](#) (Cavaria komt op voor holebi's en transgenders);
- [www.cyberpesten.be](#);
- [www.saferinternet.be](#) (veilig internetten);
- [www.clicksafe.be](#);
- [www.veiligonline.be](#);
- [www.mediaopvoeding.nl](#) (vraagbaak voor ouders en professionals voor vragen over media en mediagebruik van kinderen);
- [mediawijs.be](#) (het Vlaamse Kenniscentrum Digitale en Mediawijsheid van de Vlaamse overheid en imec vzw);
- [Mediawegwijzer: Neen tegen cyberpesten](#) (www.mediawijs.be);
- [Hoe groot is het cyberpestprobleem?](#) (www.mediawijs.be);
- [Pesten aanpakken \(voor ouders\)](#) ([www.vcov.be](#)) (de bezoeker moet zich registreren);
- [Brochure peer mediation \(voor ouders\)](#) ([www.vcov.be](#)) (de bezoeker moet zich registreren);
- [A Comprehensive Cyberbullying Guide for Parents](#) (www.wizcase.com).

Reflectie- vragen

- Hoe pakken we pestsituaties aan op onze school?
- Hoe zorgen we er voor dat elk lid van ons team onze aanpak kent?
- Op welke manier hebben we in onze aanpak aandacht voor cyberpesten?
- Welke acties ondernemen we om ons team op het gebied van pesten te professionaliseren?
- Op welke wijze betrekken we ouders en leerlingen bij onze aanpak?
- Hoe weten we of we een pestprobleem goed hebben aangepakt?
- Hoe organiseren we nazorg bij pestsituaties?

3 Schooluitval

Samen met ouders en leerlingen ben je er verantwoordelijk voor dat je leerlingen alle kansen krijgen. Alle kansen geven aan je leerlingen betekent dat je, naast het geven van goed onderwijs en het voeren van een GOK- en zorgbeleid, samen met je collega's ook inzet op een kwaliteitsvol beleid tegen vroegtijdig schoolverlaten. Vroegtijdig schoolverlaten kan een signaal zijn dat leerlingen zich niet goed voelen. In deze bouwsteen over welbevinden beschrijven we wat vroegtijdig schoolverlaten is. Daarnaast gaan we dieper in op de relatie tussen vroegtijdig

schoolverlaten en spijbelen. Tenslotte lichten we toe wat de school preventief kan doen om te vermijden dat leerlingen ongekwalificeerd de school verlaten.

3.1 Definitie

Een vroegtijdig schoolverlater is een niet-leerplichtige leerling die zonder een van de volgende kwalificaties het secundair onderwijs verlaten heeft: diploma secundair onderwijs, studiegetuigschrift 2de leerjaar van de derde graad bso, certificaat dbso, certificaat leertijd (SYNTRA) en buso (OV3 en OV4).

3.2 Vroegtijdig schoolverlaten in het Vlaamse onderwijs

Ongeveer 11 % van de leerlingen verlaat vroegtijdig de school. In grote steden is dit bijna 1 op 4. Deze leerlingen betreden de arbeidsmarkt in een zeer kwetsbare startpositie. Onderzoekers benadrukken het belang van een kwalificatie, niet enkel voor het vinden van een goede baan, maar eveneens voor de samenleving in het algemeen en de economische groei in het bijzonder. Vroegtijdig schoolverlaten heeft grote financiële gevolgen en brengt hoge sociale en economische kosten met zich mee.

Bij veel leerlingen is vroegtijdig schoolverlaten het resultaat van een complex verhaal. Onderzoekers herleiden de oorzaken van vroegtijdig schoolverlaten tot twee mechanismen: afstotings- en aantrekkingsmechanismen. Tot de afstotingsmechanismen behoren die elementen die ertoe leiden dat jongeren zich niet meer verbonden voelen met de school en die verband houden met een moeilijke onderwijsloopbaan. Denk bijvoorbeeld aan definitieve uitsluiting, schoolmoeheid, een verkeerde studiekeuze, zittenblijven, spijbelen en leerachterstand. Ook taalachterstand speelt een grote rol. Zo blijkt uit cijfers dat het aandeel vroege schoolverlaters bij anderstaligen (waarvan de thuistaal niet Nederlands is) driemaal hoger ligt dan bij Nederlandstaligen. Hierbij werkt de interactie tussen het opleidingsniveau van de moeder en thuistaal nog extra versterkend.

Ook schoolexterne factoren zoals een problematische thuis- en gezinssituatie, psychische problemen en de wijze waarop men in de jongerencultuur omgaat met regels en verplichtingen, individualiteit en in groep samenleven, hebben een invloed op spijbelgedrag en schooluitval. Tot slot hoort ook de aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt tot de aantrekkingsmechanismen.

3.3 Relatie spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten

Spijbelen is een belangrijke voorspeller van vroegtijdig schoolverlaten. Vroegtijdig schoolverlaten en spijbelen zijn beiden vormen van schoolverzuim. Spijbelen situeert zich dan in een eerder stadium dan vroegtijdig schoolverlaten. Daarom is het belangrijk om spijbelaars actief op te volgen en met het schoolteam te proberen om de oorzaken van het spijbelen tegen te gaan. Het indijken van vroegtijdig schoolverlaten vraagt een preventieve aanpak.

Problematisch spijbelen - dat wil zeggen leerlingen die meer dan 30 halve dagen 'ongewettigd' afwezig zijn in hetzelfde schooljaar - is nefast voor de schoolloopbaan. De slaagcijfers voor jongeren die problematisch spijbelen liggen erg laag, slechts een vijfde van hen slaagt het jaar dat ze meer dan 30 halve dagen afwezig waren. Ook het jaar volgend op het spijbeljaar blijven de resultaten onder de verwachtingen, drie kwart van de problematische spijbelaars beëindigt het jaar volgend op het spijbeljaar niet succesvol. Er ontstaat een negatieve spiraal richting uitstroom, waaruit moeilijk te ontsnappen valt.

Meer informatie over het voeren van een spijbelbeleid vind je op de PRO.-pagina [Spijbelen](#).

3.4 Omgaan met vroegtijdig schoolverlaten

Het is belangrijk om rond vroegtijdig schoolverlaten een preventief beleid te voeren. Daarom maak je met het schoolteam best werk van een beleid tegen schooluitval dat inzet op het opbouwen, behouden en versterken van de binding tussen de school en de leerling. Volgende elementen zijn daarbij cruciaal:

- Het inzetten op goed onderwijs (zie bouwsteen [Goed onderwijs - krachtige leeromgeving](#)) met het oog op een kwalificatie en om zittenblijven te voorkomen.
- Het in de praktijk brengen van een verbindend schoolklimaat (zie fundament [Verbindend schoolklimaat](#)).
- Het voeren van leerlingengesprekken (zie § 3).
- Het voeren van een beleid rond de onderwijsloopbaan van je leerlingen met het oog op het behalen van een kwalificatie (zie bouwsteen [Onderwijsloopbaan](#)).
- Het inzetten op ouderbetrokkenheid waarbij je school probeert om ook moeilijk bereikbare ouders maximaal te betrekken bij het bespreken en opvolgen van de problematiek van hun kind (zie bouwsteen [Ouders](#)).
- Het ondersteunen, maar ook het strikt opvolgen van leerlingen die dreigen uit te vallen door onder andere:
 - Een efficiënte registratie en strikte opvolging van problematische afwezigheden. Dat draagt ertoe bij dat je snel kunt inspelen op veranderingen in het welbevinden en het gedrag van je leerlingen (zie mededeling over [Afwezigheden in het voltijds gewoon secundair onderwijs](#)).
 - Het actief toezicht doen tijdens onder andere pauzes en activiteiten, en het verhogen van de pakkans bij spijbelen.
 - Het afstemmen van je maatregelen op de individuele problematiek van leerlingen en daarbij opvolging, begeleiding en ondersteuning bieden aan de ouders en de leerling (zie fase 1 en fase 2 van de bouwsteen [Continuüm van zorg](#)). Belangrijk hierbij is dat je rekening houdt met de onderwijsbehoeften van de leerling en met de ondersteuningsbehoeften van leraren en ouders.
- Het herstelgericht aanpakken van conflicten om te vermijden dat leerlingen definitief worden uitgesloten (zie fundament [Verbindend schoolklimaat](#)).
- Het inzetten op doorstart van je leerlingen na het nemen van ordemaatregelen of het voeren van een tuchtprocedure zodat ze tot de meet kansen hebben en bij de les blijven (zie mededeling [Focus op doorstart bij orde en tucht](#)).

Bij het voeren van een beleid rond schooluitval is het CLB een belangrijke partner van de school. Samen met directies en leerlingenbegeleiders volgen CLB-medewerkers problematische afwezigheden mee op. Vanaf vijf halve dagen problematische afwezigheden moet de school voldoen aan een aantal door de overheid opgelegde voorwaarden, zoals de melding aan het CLB en het opstellen van een begeleidingsdossier. Dat mag niet voorbijgaan aan de essentie, namelijk dat de school aandacht heeft voor elke problematische afwezigheid van een leerling (vanaf 'slechts' een

halve dag) en hiervoor inspanningen levert binnen een breder beleid van leerlingenbegeleiding. Het CLB neemt ook, in lijn met het continuüm van zorg, de nodige acties om de leerlingenbegeleiding te ondersteunen. Eén van die mogelijke acties is een doorverwijzing naar naadloze flexibele trajecten.

3.5 Naadloze flexibele trajecten (NAFT)

Vanaf de fase van ‘uitbreiding van zorg’ kan het CLB in samenwerking met de school, de leerling en zijn ouders, een leerling of een schoolteam doorverwijzen naar een naadloos flexibel traject. Het CLB zorgt hierbij, in gedeelde verantwoordelijkheid met de NAFT-aanbieders, voor een warme toeleiding en terugkoppeling van het NAFT-traject naar de school in functie van een afstemming op het onderwijstraject en de leerlingenbegeleiding.

Een NAFT-traject aanbieden kan dus pas vanaf fase 2 van het zorgcontinuüm (uitbreiding van zorg). Het kan preventief of curatief ingezet worden voor leerlingen bij wie schooluitval en/of ongekwalificeerde uitstroom dreigt omwille van pedagogische, juridische, sociale of persoonlijke redenen.

3.5.1 Inhoud van een NAFT

Een NAFT houdt bij voorkeur een gecombineerd aanbod in, dat gericht is op het ondersteunen van een leerling of een (klas)groep, het ondersteunen van leraren en/of een schoolteam en het maximaal betrekken van ouders.

Een NAFT biedt leerlingen die tijdelijk (voltijds of deeltijds) intensieve begeleiding nodig hebben, een kwaliteitsvol en maatgericht traject aan in functie van het opnieuw aansluiten bij een schoolstraject. Het behouden en versterken van de band tussen school en leerlingen is fundamenteel.

Daarnaast biedt een NAFT ook ondersteuning aan leraren en/of schoolteams. Deze ondersteuning vertrekt steeds vanuit een leerlinggebonden traject. De schoolondersteuning is gericht op het versterken van schoolteams met als doel het tegengaan van vroegtijdig schoolverlaten en schooluitval. Een NAFT werkt dan ook vanuit preventief en remediërend oogpunt complementair aan het beleid van de school (zie punt 3.4) en het CLB.

3.5.2 Doel van een NAFT

Het belangrijkste doel van een NAFT is het tegengaan van schooluitval of ongekwalificeerde uitstroom via begeleiding van leerlingen en/of schoolteams.

De begeleiding van leerlingen gebeurt onder andere via herstel van positief contact met leerling(en), het versterken van leerling(en) en het aanknopen bij het (verdere) onderwijstraject. De trajecten kunnen aangeboden worden binnen de onderwijsinstelling of op een andere locatie. Een traject dient qua duur, methodiek en invulling afgestemd te zijn op de behoeften en de leeftijd van de individuele leerling of leerlingengroep.

De begeleiding van leraren is gericht op het actief opbouwen van een vertrouwensrelatie met de leerling en het versterken van leraren met het oog op het omgaan met schooluitval. Daarnaast zetten NAFT-aanbieders ook in op eventuele verdere coaching van leraren.

Wanneer een individuele leerling na het doorlopen van een NAFT terugkeert naar de klas, dan is zijn opvolging cruciaal. De NAFT-begeleider bespreekt zijn re-integratie uitgebreid met de jongere, zijn ouders, de school en het CLB tijdens een afsluitend rondetafelgesprek.

Enkele vragen die op dat rondetafelgesprek ter sprake komen:

- Waar kan de jongere terecht als het weer even minder goed gaat?
- Waar kan de school of het CLB terecht met eventuele vragen over de begeleiding van de jongere?
- Voelen de ouders zich in staat om de jongere weer op te vangen of hebben ze daar ondersteuning bij nodig?

Meer informatie nodig?

- [Jaarrapporten AGODI](#);
- [Samen tegen schooluitval](https://onderwijs.vlaanderen.be) (onderwijs.vlaanderen.be)
- [Conceptnota Samen tegen schooluitval](https://onderwijs.vlaanderen.be) (onderwijs.vlaanderen.be)
- [Reeks schooluitval](http://www.klasse.be) (www.klasse.be)
- [Van geen zin hebben in school tot schooluitval](http://nji.nl) (nji.nl)

Reflectie-
vragen

- Op welke wijze voeren wij een beleid tegen schooluitval?
- Hoe betrekken we ouders en leerlingen hierbij?
- Hoe gaan we in gesprek met ouders van leerlingen die veelvuldig problematisch afwezig zijn? Hoe gaan we met die leerlingen zelf in gesprek?
- Welke acties ondernemen we opdat we leerlingen die dreigen uit te vallen, aan boord houden?
- Hoe verloopt de samenwerking met het CLB rond schooluitval?
- Hoe zorgen we ervoor dat we naadloze flexibele trajecten tijdig inzetten?

4 Veel voorkomende psychosociale problemen

Naast het voorgaande kunnen zich nog tal van andere psychosociale problemen voordoen. Hieronder vind je een aantal linken naar teksten, die je kunnen ondersteunen in je aanpak. Een andere belangrijke vindplaats is het specifiek diagnostisch [protocol gedrag en emotie](#) van Prodia.

4.1 Aandachts- en werkhoudingsproblemen en ADHD

- [Gedrags- en ontwikkelingsstoornissen](http://www.gedragsproblemenindeklas.nl) (www.gedragsproblemenindeklas.nl);
- [Leerstoornissen \(her\)kennen en aanpakken - do's en don'ts bij leerstoornissen](http://www.cdn.nimbu.io) (www.cdn.nimbu.io);
- [ADHD-toolkit](http://www.upckuleuven.be) (www.upckuleuven.be);
- [Do's en don'ts in verband met ADHD](#);
- [Praktische tips voor de juiste aanpak van leerlingen met ADHD](http://www.wij-leren.nl) (www.wij-leren.nl).

4.2 Autisme (ASS) en problemen in de sociale communicatie en interactie

- [Gedrags- en ontwikkelingsstoornissen](http://www.gedragsproblemenindeklas.nl) (www.gedragsproblemenindeklas.nl);
- [Referentiewebsite in Vlaanderen over autisme](http://www.autismecentraal.com) (www.autismecentraal.com).

4.3 Faalangst

- [Mogelijke interventies bij een leerling met faalangst](http://www.prodiagnostiek.be) (www.prodiagnostiek.be);
- [Uitgebreide informatie over faalangst](http://www.gedragsproblemenindeklas.nl) (www.gedragsproblemenindeklas.nl);
- [Faalangst](http://www.klasse.be) (www.klasse.be);
- [Faalangst](http://www.vrijclb.be) (www.vrijclb.be);
- [Faalangst](http://wij-leren.nl) (wij-leren.nl).

4.4 Gehechtheid

- [Overzicht van gedrags- en ontwikkelingsstoornissen](http://gedragsproblemenindeklas.nl) (gedragsproblemenindeklas.nl);
- [Tips voor de leraar bij hechtingsproblemen](http://wij-leren.nl) (wij-leren.nl).

4.5 Moeilijk gedrag

- [Inspirerende toolbox voor directies en zorgcoördinatoren](http://www.padlet.com) (www.padlet.com);
- [Talrijke tips om de brede basiszorg te versterken met het oog op het voorkomen en aanpakken van moeilijk gedrag](http://www.allesovergedrag.nl) (www.allesovergedrag.nl);
- [Omvangrijke informatiebron over gedrag en emotie in onderwijs](http://www.prodiagnostiek.be) (www.prodiagnostiek.be);
- www.stop4-7.be;
- [Overzicht van gedrags- en ontwikkelingsstoornissen](http://gedragsproblemenindeklas.nl) (gedragsproblemenindeklas.nl).

4.6 Post-traumatische stressstoornis

- [Algemene informatie over posttraumatische stress-stoornis](http://www.prodiagnostiek.be) (www.prodiagnostiek.be);
- [PTSS symptomen en andere soorten trauma](http://www.mentaalbeter.nl) (www.mentaalbeter.nl).

4.7 Rouw

- [Informatie over omgaan met verlies en rouw met materialen, publicaties en initiatieven](http://www.katholiekonderwijs.vlaanderen.be) (www.katholiekonderwijs.vlaanderen);
- [Voor kinderen en jongeren bij wie iemand is doodgegaan](http://www.achterderegenboog.nl) (www.achterderegenboog.nl);
- [Rouw en verdriet](http://www.klasse.be) (www.klasse.be).

4.8 Schoolfobie

- [Mogelijke interventies bij een leerling met schoolfobie of separatieangststoornis](http://www.prodiagnostiek.be) (www.prodiagnostiek.be);
- [Artikels over schoolfobie: theorie en aanpak in de praktijk](http://www.caleidoscoop.be) (www.caleidoscoop.be);
- [Als de school een kwelling is](http://www.eoswetenschap.eu) (www.eoswetenschap.eu).

4.9 Stemningsproblemen en depressieve stoornissen

- www.prodiagnostiek.be;
- [Preventie en aanpak van zelfverwonding, depressie en zelfdoding bij jongeren](http://www.katholiekonderwijs.vlaanderen.be) (www.katholiekonderwijs.vlaanderen);
- [Hoe kan jij leerlingen met psychische problemen helpen?](http://www.klasse.be) (www.klasse.be);
- [Hoe-help-je-piekers-in-de-klas?](http://www.klasse.be) (www.klasse.be);
- www.noknok.be (Informatie en opdrachten voor leerlingen om zich goed in hun vel te voelen);
- www.fitinjehoofd.be (tips voor leerlingen om hun veerkracht te vergroten).
- www.silvergame.be (wetenschappelijk onderbouwde *serious game* die helpt bij het versterken van vaardigheden met betrekking tot mentale gezondheid. Ook nuttig om mentale gezondheid bespreekbaar te maken bij jongeren in de schoolcontext.)

4.10 Zelfmoord

- [Preventie en aanpak van zelfverwonding, depressie en zelfdoding bij jongeren \(www.katholiekonderwijs.vlaanderen\)](http://www.katholiekonderwijs.vlaanderen/);
- Zelfmoord1813.be/school (Vlaams Expertisecentrum Suicidepreventie - VLESP)
- [Suicidepreventie \(onderwijs.vlaanderen.be\)](http://onderwijs.vlaanderen.be);
- [Zelfdoding \(www.klasse.be\)](http://www.klasse.be).

4.11 Zelfverwonding

- [Preventie en aanpak van zelfverwonding, depressie en zelfdoding bij jongeren \(www.katholiekonderwijs.vlaanderen\)](http://www.katholiekonderwijs.vlaanderen/);
- www.zelfverwonding.be (Vlaams Expertisecentrum Suicidepreventie - VLESP)
- www.zelfmoord1813.be

5 Bibliografie

- Colpin, H. (2018). Webevinden of prestaties? Een valse tegenstelling. Geraadpleegd op 10 november 2018 via <https://ppw.kuleuven.be/indekijkemap/10-09-2018-prof-hilde-colpin-welbevinden-of-prestaties-een-valse-tegenstelling>
- Deklerck, J. (2011). *De preventiepiramide. Preventie van probleemgedrag in het onderwijs*. Leuven, Acco.
- De Lee, L. & De Volder, I. (2009). *Bevraging van het welbevinden bij leerlingen in het basisonderwijs*. Masterscriptie aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Master in de Opleidings- en onderwijswetenschappen. Academiejaar: 2008-2009. Universiteit Antwerpen. Geraadpleegd op 20 augustus 2019 via <http://www.thesis.net/welbevinden/welbevinden.htm>.
- Delfos, M. (2010). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen 4 en 12 jaar*. Amsterdam: SWP.
- Ligand. (2014). *Samen wijs! Herstelgericht werken op school*. Leuven: Acco.
- Ligand. Cirkelen in de klas (kaarten).
- Neyts, S. (2018). *Schooluitval tegengaan*. Politeia.
- Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B. & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven: Acco.
- Rosenberg, M. (2011). *Geweldloze communicatie*. Lemniscaat.
- Tuckman, B. (1965). *Developmental sequence in small groups*. Psychological Bulletin 63:384-99.
- VLOR (2015). *Advies over de conceptnota 'Samen tegen Schooluitval'*. Geraadpleegd op 29 augustus 2019 via <https://www.vlor.be/adviezen/advies-over-de-conceptnota-samen-tegen-schooluitval>.
- Vuijck, P., Heyne, D. A. & van der Noll, C.W.E. (2008). *Een studie naar de prevalentie en etiologie van verschillende typen schoolweigerend gedrag in het Rotterdamse basisonderwijs*. Leiden: Universiteit Leiden, afdeling ontwikkelingspsychologie.

